

Projekt **Podpora procesu deinstitucionalizace a transformace sociálních služeb v ČR** (CZ.03.02.02/00/22_004/0000724) je spolufinancovaný z prostředků Evropského sociálního fondu plus prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus a státního rozpočtu České republiky.

Komunitní sociální služba – vymezení

Podmínky/kritéria pro pobytové a některé ambulantní komunitní sociální služby pro děti a dospělé v České republice

Úkolem sociálních služeb je podporovat **sociální začlenění** svých uživatelů. Být sociálně začleněn znamená být součástí komunity, žít v běžných místech, kde žijí i ostatní lidé, a využívat veřejných zdrojů, mít možnost volby a kontroly nad vlastním životem, zastávat hodnotné a důstojné sociální role, mít možnost navazovat a rozvíjet smysluplné vztahy, učit se a získávat zkušenosti.

Obecná charakteristika: Komunitní¹ sociální služba se vyznačuje tím, že je dostupná, je poskytována důsledně individuálně podle potřeb, přání a aspirací každého z uživatelů a každým svým prvkem přispívá ke společenskému začlenění: pomáhá uživatelům žít v komunitě běžným způsobem života. Umožňuje uživateli:

- být součástí místní komunity,
- žít v přirozeném prostředí,
- bydlet v bytě buď sám, nebo s lidmi, s nimiž člověk bydlet chce, a mít při tom dostatek soukromí,
- zachovat si důstojnost a možnost vlastní volby,
- mít přístup k veřejným službám,
- čerpat podporu v míře a podobě podle individuálních potřeb konkrétního uživatele,
- žít podle principů normality: spát, pracovat, vzdělávat se a odpočívat na různých místech (ne v jednom objektu),
- mít kontakt s rodinou a blízkými, udržovat a navazovat vztahy,
- být užitečný, vzdělávat se, pracovat, rozvíjet se.

Těmto charakteristikám **nejlépe vyhovují terénní sociální služby**: poskytují službu/y lidem individuálně u nich doma a v běžném prostředí komunity, kde žijí. Podle aktuální české typologie je to např. podpora samostatného bydlení, raná péče, osobní asistence, terénní odlehčovací služba, terénní sociální rehabilitace, pečovatelská služba.

Pokud je **služba pobytová**, musí **odpovídat běžnému bydlení**. (Tak, aby nebyla omezena možnost dotyčných osob zvolit si, s kým a jak budou žít, aby se nemuseli podřizovat kolektivní rutině a vykonávat na stejném místě stejné činnosti určené pro skupinu osob se zdravotním znevýhodněním apod.²)

Východiska pro volbu podmínek/kritérií komunitní pobytové sociální služby:

- Běžný aktuální standard života a bydlení v ČR
- Národní a mezinárodní legislativa³
- Národní strategie⁴

¹ Komunitní ve smyslu život v komunitě, tj v obci, ve vesnici, ve městě, se sousedy. Nikoliv v komunitě (terapeutické) s lidmi se stejným znevýhodněním, postižením, zájmem...

² Viz Pokyny pro rušení ústavů pro osoby se zdravotním postižením vztahující se i na mimořádné situace (Spojené národy 2022), <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2023-10/CZ-CRPD-DI-Guidelines.pdf>

³ Zákon 108/2006 sb. O sociálních službách ve znění pozdějších předpisů, Úmluva OSN O právech osob se zdr. postižením

⁴ Akční plán schválený vládou ČR v říjnu 2023 „A1.2. 2023 Q4 Připravit legislativní řešení a vymezit pojmy: sociální služba komunitního charakteru...“

- Národní a mezinárodní dobrá praxe komunitních služeb

Podmínky/kritéria komunitní pobytové sociální služby

1. Stanovují takové parametry umístění komunitních pobytových sociálních služeb **v obci** a jejich **vnitřního uspořádání**, které umožňují sociální začlenění uživatelů služeb do komunity.
2. Při splnění **všech podmínek/kritérií** lze službu považovat za komunitní. Vymezují tedy i hranici, za níž nelze sociální službu považovat za službu komunitní.
3. Samotné podmínky/kritéria nezaručí, že se ve službě nevyskytnou žádné institucionální/ústavní prvky v přístupu k uživatelům služby (kolektivní přístup k lidem, omezování soukromí a dalších práv apod.). Kvalitou sociálních služeb se zabývají nástroje k tomu určené: Standardy kvality sociálních služeb a kontrola jejich plnění.

1. Podmínky/kritéria pobytové komunitní sociální služby pro dospělé osoby

Kritéria jsou uplatnitelná na pobytové služby sociální péče, zajišťující lidem se zdravotním postižením dlouhodobé bydlení, které by jim mělo být domovem (podle typologie zákona o sociálních službách: domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem, chráněná bydlení, týdenní stacionáře, odlehčovací pobytové služby).

Kritéria se nevztahují na sociální služby, které zajišťují ubytování po přechodnou životní situaci (služby tréninkové, terapeutické, krizové, azylové apod.)

1.1. Podmínky/kritéria vnitřního uspořádání bytu

- 1.1.1. Byt komunitní pobytové služby je běžně uspořádaná bytová jednotka: odpovídá počtu osob a jejich potřebě soukromí, obsahuje zejména ložnice, obývací pokoj, kuchyň či kuchyňský kout (může být součástí obývacího pokoje), spojovací chodbu/y, koupelnu/y a toaletu/y.
- 1.1.2. Uspořádání a vnitřní vybavení bytu odpovídá rozsahem, charakterem a stylem vybavení běžného bytu; zohledňuje přání a potřeby konkrétního aktuálního obyvatele domácnosti.
- 1.1.3. Domácnost, v níž bydlí lidé s tělesným postižením, je bezbariérová a uzpůsobená pohybu s pomůckou.
- 1.1.4. V jednom bytě nežijí společně nezletilí a zletilí obyvatelé. (s výjimkou situace, kdy jde o rodinu).
- 1.1.5. V jednom bytě žijí nejvýše 4 lidé. V jednom domě/bytové sekci žije nejvýše 12 osob využívajících pobytovou sociální službu. Každý obyvatel bytu má k dispozici samostatnou ložnici; sdílená ložnice je určena pro partnerské páry.
- 1.1.6. Podmínky pro poskytování sociální služby umožňují využívání bytu osobami obojího pohlaví.
- 1.1.7. Podmínky/kritéria pro děti je řešena v samostatně.

1.2. Podmínky/kritéria umístění bytu v obci

- 1.2.1. Byt je umístěn v bytovém nebo rodinném domě/objektu pro bydlení, který má charakter běžného bydlení; dům se nachází v běžné zástavbě rodinných nebo bytových domů v obci/městské části.
- 1.2.2. Budova je mimo areál pobytových zařízení sociálních, školských a zdravotnických služeb.
- 1.2.3. Byt není ve stejném objektu nebo v sousedství s další pobytovou nebo ambulancí sociální, školskou službou nebo s denními programy,
- 1.2.4. Počet uživatelů všech pobytových služeb pro lidi se zdravotním postižením nepřekračuje 2 % populace v obci.
- 1.2.5. Byt je umístěn tak, že jsou z něj dostupné další veřejné služby, které uživatelé potřebují pro svůj život jako veřejná doprava, obchody, zdravotnická zařízení, knihovny, sportoviště atd.

- 1.2.6. Z bytu, v němž bydlí lidé s tělesným postižením, jsou přizpůsobeny jejich potřebám, bezbariérový je především přístup do domácnosti, člověk se může samostatně (nebo s asistencí) pohybovat v okolí a účastnit se života v obci.
- 1.2.7. V případě výstavby je dům, v němž se byt nachází, typově podobný ostatním (rodinným nebo bytovým) domům v sousedství.
- 1.2.8. Prostředky služby nestigmatizují uživatele: byty či budovy, v nichž jsou byty umístěny, jsou označeny běžným způsobem, např. jmenovkou se jmény obyvatel na zvonku u vchodu do domu či na dveřích bytu, nikoli nápisem označujícím sociální službu („domov pro osoby se zdravotním postižením“ apod.). Stejně tak prostředky sociální služby (služební auto) nenesou nápisy označující či propagující poskytovatele. Personál služby nenesí uniformu.

1.3. Podmínky/kritéria umístění zázemí pracovníků služby

- 1.3.1. V bytě, kde je nutná trvalá přítomnost pracovníků sociální služby z důvodu nepřetržité podpory uživatele, může mít personál zajištěn pracovní prostor, a to tak, aby nebyl součástí soukromí uživatele bytu.

2. Podmínky/kritéria pobytové komunitní sociální služby, rodinné domácnosti pro ohrožené děti se zdravotním postižením

2.1. Děti žijí v bytě/domácnosti:

- 2.1.1. kterou nesdílí (žádnou část) s cizím/nepříbuzným dospělým.
- 2.1.2. kterou sdílí maximálně 6 dětí (s výjimkou sourozenecké skupiny).
- 2.1.3. která prostorově umožňuje návštěvu dítěte se zajištěním soukromí.
- 2.1.4. která je dostupná, tedy v blízkosti rodinných vztahů tak, aby to umožňovalo rodině dítě snadno navštěvovat. Vymezení dostupnosti je území kraje, kde žije rodina dítěte a současně dopravní dostupnost časem i cenou pro konkrétní rodinu.

2.2. Budova a okolí

- 2.2.1. Budova je v běžné zástavbě, mimo areál pobytových zařízení sociálních, školských a zdravotnických služeb.
- 2.2.2. Maximální kapacita pro jeden byt/domácnost pro ohrožené děti je 6 dětí, v jednom objektu mohou být max. 2 rodinné domácnosti a maximální kapacita ohrožených dětí s postižením v jednom objektu je 8 dětí.
- 2.2.3. Musí být zajištěna běžná dopravní dostupnost domácnosti veřejnou dopravou s pravidelnými spoji a dochozí dostupnost běžných služeb (obchody, služby) v rámci komunity. Školská zařízení a volnočasové aktivity se musí nacházet v dostupné vzdálenosti a musí být možné dojíždět do nich pravidelnými spoji veřejné dopravy. Zdravotní a sociální péče se musí nacházet v obci nebo v dostupné vzdálenosti odpovídající charakteru lokality.

2.3. Personál vykonávající službu u dětí (Vzhledem ke špatné dosavadní praxi uvádíme i podmínky/kritéria, které nejsou „technická“, ale také personální)

- 2.3.1. Personál splňuje **kvalifikaci a další předpoklady** pro vzdělávání, výchovu a podporu dětí a naplňování jejich vývojových potřeb, a to včetně specifických potřeb ohrožených dětí se zdravotním postižením, jejich individuálních potřeb a míry potřebné podpory.
- 2.3.2. Denní program, zajištění potřeb a výchovu dětí zajišťují sociální a pedagogičtí pracovníci.
- 2.3.3. Dětem zajišťuje péči stabilní pracovní tým.

2.4. Dětem je zajištěno:

- 2.4.1. Přístup k sociálně-právní ochraně v souladu s požadavky Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, zejména písmene (f), § 6 a dalších norem.

- 2.4.2. Veškerá podpora při přechodu z pobytové sociální služby do rodinné péče, tj. podpora biologické rodiny, zařazení dítěte do registru pěstounské péče dle zákona nebo k přechodu do samostatného života po dosažení zletilosti.
- 2.4.3. Udržení a rozvoj vazeb a vztahů s rodinou, širší rodinou, blízkými osobami rodiny a členy komunity, z které dítě pochází.
- 2.4.4. Přístup ke vzdělávání v běžném vzdělávacím programu.
- 2.4.5. Přístup ke zdravotní péči včetně specifické, odpovídající potřebám konkrétního dítěte.
- 2.4.6. Výživa a stravování pro děti odpovídající nárokům a specifikům jak věku, tak zdravotního stavu.
- 2.4.7. Trávení volného času a odpočinku při uplatnění individuálních zájmů a rozvoje nadání dítěte.
- 2.5. Pro zajištění výše uvedeného je poskytovatel personálně i kapacitně připraven spolupracovat s dalšími návaznými službami a podporami:**
- sociálními,
 - zdravotnickými,
 - školskými,
 - dobrovolnickými centry a místní komunitou.

3. Podmínky/kritéria ambulantní komunitní sociální služby pro dospělé osoby

Kritéria jsou uplatnitelná na ambulantní služby sociální péče, které mají skupinový charakter a uživatelé v nich pravidelně a opakovaně tráví velkou část dne (ambulantní odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře).

Kritéria se nevztahují na ambulantní sociální služby sociální prevence a poradenství, které mají charakter tréninkový, nebo které pracují s uživateli individuálně (raná péče, sociálně terapeutické dílny, sociální rehabilitace, poradny apod.), ani na sociální služby, které mají krizový nebo nízkoprahový charakter.

3.1. Podmínky/kritéria vnitřního uspořádání

- 3.1.1. Ambulantní službu využívá v jednom objektu nejvýše 30 uživatelů současně.
- 3.1.2. Prostory služby jsou členěny na jednotlivé místnosti tak, aby umožnily individuální program a aby při skupinovém programu nebyli nuceni uživatelé trávit veškerý čas společně ve velké skupině.
- 3.1.3. Jednoho programu se v jedné místnosti účastní nejvýše 6 uživatelů služby současně, v závislosti na charakteru činnosti a velikosti prostoru.
- 3.1.4. Prostory služby, kterou využívají lidé s tělesným postižením, jsou bezbariérové, včetně úpravy přístupu do objektu a napojení na okolní veřejné cesty a přístupnost dopravy.
- 3.1.5. Nově budované objekty ambulantních služeb jsou bezbariérové, včetně úpravy přístupu do objektu a napojení na okolní veřejné cesty a přístupnost dopravy.

3.2. Podmínky/kritéria umístění služby

- 3.2.1. Ambulantní služba není umístěna ve stejném objektu nebo v těsném sousedství s pobytovou nebo jinou ambulantní sociální službou.
- 3.2.2. V lokalitě je umístěn nejvýše jeden objekt ambulantní služby.

Třetí jednání Odborné platformy 23. 5. 2024

Mgr. Pavel Polák
ředitel odboru koncepce soc. služeb a sociální práce, MPSV